



Intervju

Andrea Bellavite

NDREA BELLAVITE JE VAJEN HODITI PO VEČ CESTAH HKRATI. Direktor družbe za ohranjanje oglejske bazilike je v sedemdesetih letih kot komunist hodil na delavske proteste v Gorici, kot študent teologije pa v Rimu obiskoval zapornike v zaporu Rebibbia, kjer so bili zaprti člani Rdečih brigad.

Triindvajset let je predaval teologijo in bil duhovnik. V Aiellu v Furlaniji je bil najprej župnik, potem pa župan, ki ga je predlagala levica. Kot kandidat leve je bil poražen na volitvah za župana Gorice. Rodil se je v Veroni in se je v Gorico priselil v revolucionarnem letu 1968. Pustil je duhovniški poklic in delal kot radijski in časopisni urednik, pisec o dezertirjih iz prve svetovne vojne, mestni svetnik, avtor vodnikov po mestu, v katerem živi, in se je spotoma naučil slovensko za vsakdanjo rabo. Ljubeče skrbi za oglejsko baziliko, ki jo vsako leto obišče 250.000 ljudi. Pridejo zaradi mozaikov, ki so stari skoraj 2000 let, ohranili pa so se, ker so bili 1700 let prekriti s tlakom novejših cerkva. Bellavite jih bere kot odprto knjigo, ki pripoveduje o njegovem svetu in njegovi veri vanj.

Je res, da so bili mozaiki bazilike 1700 let skriti? Vi jih znate brati. Katero zgodbo pripovedujejo?

Njena zgodba nosi v sebi 2000 let. Začne se s hišami velikega mesta, ki je v času rimskega imperija stalo tukaj, dokler ga Atila z vojsko Hunov ni porušil. V bogataških hišah Rimljanov so bila tla pokrita s prelepimi mozaiki.

In na njih so sezidali baziliko?

Ne. Prvi mozaiki so iz cerkve, ki jo je tukaj v času cesarja Konstantina leta 314 sezidal škof Teodor Oglejski. To je zame ključni trenutek za razumevanje pomena te zgradbe. Prvi mozaiki so nastali leto dni po Konstantinovem ediktu, ki je zagotovil versko svobodo v vsem imperiju. Izdelali so jih pred letom

220, torej pred nicejskim koncilom iz leta 325. Sledimo?

Ta del zgodbe je še kar znan.

Nicejski koncil je vzpostavil prva pravila reprezentacije krščanskih verskih resnic. Zame je to zelo pomembno. Prvi mozaiki nam govorijo o krščanstvu v pluralističnem svetu. To ni v celoti krščanski svet, kot je bil na koncu 4. stoletja od cesarja Teodozija I. naprej. V tem svetu živijo različne ideje, ideologije in filozofije. Kristjani so ena od njih in se ne predstavljajo s strogo predpisanimi simboli, kot sta križ ali Marijina podoba. Simboli na mozaikih so močno povezani z naravo. To je krščanstvo ki me fascinira in mi je všeč. To je krščanstvo, ki ni povezano z imperijem in oblastmi. Izhaja iz veselja do življenja, veselja do življenja v naravi, ki je polna svobodnih živali, kjer rastejo rastline in kjer živijo tudi drugi ljudje vsak s svojim prepoznavnim obrazom. Tudi Kristus je simbolično predstavljen v zgodbi o Jonu, ki ga je pojedel kit, ali s pastirjem, ki na plečih nosi ovco. Mozaiki so zveza med človečnostjo in krščanskim naukom.

To danes bolj poredko slišimo.

Pa bi moralo biti tukaj tudi danes. Krščanstvo bi moralo biti del pluralističnega sveta, ki nosi v sebi perspektivo upanja. To je namreč bistvo krščanstva. Življenja ni nikoli konec, ampak se nadaljuje v času. Smrt mogoče pri življenju nima zadnje besede. Jaz verjamem, da bi to lahko bilo bistvo sporočila. O tem govorijo mozaiki. Potem pa se

A

Ervin Hladnik - Milharčič

FOTOGRAFIJA
Tomaž Skale



ljenja, ki ne zadeva samo Judov, ampak vse človeštvo. Izvorno krščanstvo prvih stoletij je govorilo vsemu človeštvu. Zaradi Kristusove smrti in vstajenja se v njem poveže vse. To je sporočilo oglejskih mozaikov. Nihče ni izključen. Jona, ki počiva v senci pergole, predstavlja Kristusa, ki ob koncu časov sprejme, rehabilitira in ponovno uredi vse, kar je bilo izgubljeno, vse trpljenje in smrt. Ne samo človeška bitja, ampak vsa živa bitja. Vse je ponovno povezano v teh podobah lepote in dobrote ponovnega Kristusovega vstajenja. To je sporočilo življenja. V Ogleju tako imenovana odrešitev ni samo za kristjane, ne samo za krščene in tudi ne samo za dobre. Velja za vse stvarstvo. Upanje na mozaikih ne govori samo o kristjanih, tudi ne samo ljudem, ampak vsemu, kar je živo. Na mozaikih so želva in petelin, koze, ptiči, rastline, drevesa, pastir z ovco, lignji in ribe. Vse vrste rib. Vse realistično upodobljeno. Današnji ribiči iz Gradeža ti za vsako ribo povedo, kako ji je ime, kje živi in kako se jo pripravi. Na mozaikih so stvari iz vsakdanjega življenja prebivalcev Ogleja, ki so živeli med morjem in polji. Bili so ribiči, pastirji in poljedelci. To so prizori iz njihovega življenja. Pastirja najdeš tudi na mozaikih v hišah bogatih Rimljanov, kjer seveda ne upodablja krščanskega lika dobrega pastirja. V baziliki pa lahko rečemo, da predstavlja stik med živim in tistim, kar ni bilo več živo, in v pastirju z ovco na hrbtu ponovno najde samo sebe. Ob njem je še ena ovca, ki z upanjem gleda na prvo. Danes se nam takšno krščanstvo lahko zdi revolucionarno, ker ne temelji na dogmah in ne predpisuje, kaj smeš in kaj ne smeš biti. V njegovem središču je sporočilo življenja. To sporočilo so potem prekrili.

S čim so ga prekrili?

Prejšnja bazilika je bila porušena, njene ruševine so zravnali s tlemi in na njih zgradili novo baziliko. Pod novim tlakom so mozaiki ostali nedotaknjeni, takšni, kot jih vidimo danes. Nova bazilika je veliko večja in ima čisto drug pomen. S Teodozijem nimaš več izbire. Krščanstvo se je uveljavilo skoraj povsod. Moraš biti kristjan. Moraš. Ni več izbire.

iz prvih stoletij naučiti spoštljivosti do govoric tega časa in filozofij tega trenutka. S tem bi bilo dobro biti v razumevajočem in konstruktivnem dialogu. Skozi ves srednji vek in predvsem v zadnjih 200 letih tega dialoga ni bilo.

V kripti, ki je iz časov križarskih vojn, so freske svetnikov Mohorja in Fortunata, ki ju najdemo tudi na pročelju stolnice v Ljubljani. Kakšna je zveza med Oglejem in Ljubljano?

Ta zveza je zares zanimiva. Zgodbo o Mohorju in Fortunatu so si izmislili med 5. in 6. stoletjem, da so legitimirali figuro patriarha. Sveti Marko, ki je bil najljubši učenec svetega Petra, naj bi posvetil Mohorja, ki je bil prvi

In kot komunist?

Da, in kot komunist.

Kako ste združili poklic duhovnika in levo politično prepričanje? V slovenščini to zveni zelo čudno. Praktično nemogoče.

Levičarstvo in komunizem sem spoznal v srednji šoli v Gorici. V mesto sem se priselil, ko sem imel osem let. Na liceju so me v sedemdesetih letih učili zadnji epigoni iz leta 1968. Leto 1968 je v Gorico prišlo leta 1972 ali 1973. V Gorico stvari vedno pridejo z nekaj zamude. Družinska tradicija mojih staršev je bila globoka katoliška vera. Zato sem hodil v cerkev. Ampak moji starejši bratje so bili aktivisti iz leta 1968, učitelji so bili

V Ogleju tako imenovana odrešitev ni samo za kristjane, ne samo za krščene in tudi ne samo za dobre. Velja za vse stvarstvo. Upanje na mozaikih ne govori samo o kristjanih, tudi ne samo ljudem, ampak vsemu, kar je živo.

oglejski škof. Neposredna zveza med cerkvi in evangelistom Markom, ki naj bi tukaj prevajal svoj evangelij v latinščino.

Kakšno zvezo pa ima ta zgodba s Slovenci?

Slovenci so v te kraje prišli v 6. in 7. stoletju. Njih so že prej, na ne najbolj miroljuben način, pokristjanili Bavarci. Pod oglejsko jurisdikcijo pa so prišli šele po 10. in 11. stoletju. Takrat je prišlo do ozemeljskega sporazuma med patriarhom Pavlinom Oglejskim in salzburškim škofom Arnom. Vsi, ki so živeli južno od Drave, so prišli pod oglejsko jurisdikcijo. Severni breg pa je bil salzburški. Slovence je pokristjanil Salzburg, prišli pa so pod oblast Ogleja. Zato so sprejeli oglejske svetnike, Mohorja in Fortunata na prvem mestu, saj sta utemeljitelja oglejske cerkve. Zato sta njuna kipa na stolnici, ker veljata za temelj pokristjanjenja Slovencev, ki pa so že bili pokristjanjeni. Pri Slovencih ni nikoli nič

levičarji, mene pa je takoj privlačila ideja komunizma. Nikoli nisem bil član komunistične ali kakšne druge stranke. Predvsem mi je bila blizu ideja skupnega in skupnosti iz parole, ki pravi, da je treba vsakemu dati po njegovih potrebah, vsak pa prispeva v skladu s svojimi možnostmi. To se mi je zdel izjemen družbeni projekt in izjemen načrt življenja, v katerem ni gospodarjev in služabnikov. Človeštvo je v tem nauku nekaj zelo unitarnega. Jaz mislim, da je to sporočilo zelo blizu krščanskemu sporočilu. Od vsega začetka v tem nisem videl protislovja. Apostoli pravijo, da v skupnosti ne sme biti nikogar, ki bi živel v pomanjkanju, in tudi ne nikogar, ki bi živel na račun drugih. Tudi na oglejskih mozaikih vidim popolno odprtost govorice do zgodovine. Jaz v evangelijih berem skrb za najbolj šibke, najbolj krhke, najbolj revne. To sem imel v sebi že v srednji šoli.

Mislim, da je ločitev vere od razuma edini način, da rešimo boga.

zgodí nekaj, kar me vedno znova pretrese. Ko krščanstvo po solunskem ediktu Teodozija I. postane imperialna religija, mozaike prekrijejo z novo pozidavo. Njihova funkcija je bila pomoč pri razmišljanju, pri refleksiji, da si zgradiš svojo osebno idejo o samem sebi in svetu. To je ostalo skrito.

Kaj vam govorijo?

Če ne bi bilo največjega prizora, ki pripoveduje zgodbo preroka Jona, bi lahko bili mozaiki v rimskih termah, ki jih izkopavajo nedaleč od bazilike, ali pa v hišah. Nimajo specifično krščanskega sporočila. Sporočilo je predvsem dekorativno. Ambient je zaradi njih lepši in bolj gostoljuben. Jonova zgodba pa ima zelo krščanske konotacije. Prvi kristjani so jo v prvih treh ali štirih stoletjih najpogosteje upodabljali.

Kaj je na njej tako privlačnega?

V evangeliju Jezusa vprašajo, kdo je. Želijo poznati njegovo identiteto. »Povem vam, da sem kot Jona.« Jona je bil tri dni in tri noči v trebuhu velike ribe, Jezus pa se je predstavil kot sin človeka, ki bo tri dni in tri noči v trebuhu Zemlje. V Evangeliju se Kristusu pripisujejo besede, s katerimi sama sebe identificira z zgodbo preroka, ki ga poje velika riba in po treh dneh izpljune na obalo. Potem pa gre pridigat v bogato in skorumpirano mesto Ninive. Prebivalci ga ne linčajo, ampak se spreobrnejo, kljub temu da v četrtem ali petem stoletju pred našim štetjem živijo daleč od judovstva. Zgodba prinaša sporočilo odrešitve in dobrega živ-

Krščanstvo bi moralo biti del pluralističnega sveta, ki v sebi nosi perspektivo upanja. To je namreč bistvo krščanstva.

Če hočeš biti državljani Rima, moraš biti tudi kristjan. Zgodba se je potem nadaljevala vedno bolj grandiozno, dokler ne pridemo do današnje bazilike. Osnovna konstrukcija je iz leta 1031. To je sedež patriarha, zgradil jo je patriarh skupaj s cesarjem Konradom II. V cerkvi iz četrtega stoletja je pisalo, da je Teodor s skupnostjo zgradil cerkev. Cela skupnost je gradila cerkev. Na prvi cerkvi iz leta 1031 pa piše, da jo je zgradil patriarh Popone skupaj s cesarjem in papežem. Skupnosti ni nikjer več, obstaja samo še cerkev, ki je postala kontrolna institucija v tekmi s cesarjem in papežem. Tako je bilo ves srednji vek.

Kaj se je zgodilo z mozaiki?

Nič. Do leta 1908 so živeli svoje skrito življenje, medtem ko je nad njimi tekla zgodovina. 1700 let jih ni nihče videl. Nihče ni vedel, da sploh obstajajo. Odkrili so jih po naključju med obnovitvenimi deli in jih ponovno predstavili javnosti. Treba jih je bilo zaščititi. Leta 2000 so zgradili steklene mostove, po katerih si jih je mogoče ogledati. Bazilika ima dve funkciji. Prva je liturgična in pastoralna, druga je turistična. Vsako leto si mozaike ogleda 250.000 ljudi. Nima več samo duhovne funkcije, ampak tudi kulturno. Vstopila je v novo funkcijo. Fascinira me, da so mozaiki, ki so tako močni, tako svobodni in tako lepi v svoji esencialnosti in povezanosti z naravo, ponovno ugledali luč sveta v 20. stoletju, ko naš svet ni več societas christiana, krščanska družba, ampak je pluralen svet, v katerem bi se morda morala sodobna cerkev od cerkve

preprosto. Prešeren v Krstu pri Savici preskoči eno fazo razvoja zgodbe. Ste opazili? V nekem trenutku je Črtomir poražen. On hoče ohraniti naturalistično religijo prednikov z boginjo Živo. Vendar je prisiljen v spreobrnjenje v krščanstvo. Duhovnik, ki je najprej krstil Bogomilo, ga pošlje v Oglej, da ga tam posvetijo v duhovnika. V Oglej, ne v Salzburg. Potem se vrne, da bi tudi sam naprej pokristjanjeval Slovence. »Tvoj pot je v Oglej, de položil nate rokó bo patriarh,« mu v pesnitvi pravi duhovnik.

Imamo kakšno razlago?

Mislim, da to naredi načrtno. Prešeren opravi isto operacijo kot zgodnje krščanstvo. Prizna življenjske religiozne forme. Boginja Živa predstavlja vso to potencialnost, ki jo na neki način najdemo pri starovercih kot kontinuiteti predkrščanskih verovanj. Vse to duhovnik, ki krsti Črtomirja, zaduší z dogmo. Bog je eden, troedin, Kristusova človeška in božanska narava sta zelo oddaljeni od življenjske religioznosti, ki nastane skozi eksistencialno izkušnjo. In naprej pravi, da do te spremembe, ki gre skozi vizijo Mohorja in Fortunata, pride prav zato, ker je Črtomir del oglejskega horizonta. Mohor in Fortunat na pročelju ljubljanske katedrale sintetično strneta ta kompleksni razvoj, ki je povezan z izvorom oglejske cerkve in traja do danes.

Vi ste poklicno pot začeli kot katoliški duhovnik?

Tako, da.

Ampak sedemdeseta so bila tudi v Gorici in Trstu čas delavskih protestov in demonstracij. Kje ste bili?

Kje? Na demonstracijah. Skupaj z delavci.

Ste metali molotovke v policijo?

Ne. Jaz sem se zavzemal za nenasilnost.

Ampak v sedemdesetih letih v Italiji brez nasilja ni bilo ulične politike.

Konec sedemdesetih let se ni več metalo molotok. Jaz pa sem imel do nasilja svoje stališče. O tem, kaj narediti, smo veliko diskutirali. Na enem od protestov so mi predlagali, da gremo pretepst nekega fašista. Odločil sem se, da ne bom šel. Po pravici povedano moja motivacija ni bila plemenitost. Bal sem se, da me ulovijo in bi potem imel velikanske probleme z družino. Nisem šel. Ampak čez leta sem se s tem ponovno srečal. Ko sem se nekoč vračal domov s protestov, me je moj učitelj religije vprašal, ali bi se priključil skupnosti, kjer so poskušali spraviti komunističnega duha s krščanstvom. Tam se je začela pot, ki me je pripeljala do odločitve, da grem študirat za duhovnika. Med študijem v Rimu sem enkrat na teden obiskoval zapornike v zaporu Rebibbia. Eden od zapornikov mi je pripovedoval, kako so ga prijatelji nagovarjali, da bi šli skupaj pretepst fašista. Šel je z njimi. Tam se je začela njegova pot, ki ga je pripeljala k Rdečim brigadam. Kaj se mu je zgodilo, je razumel šele v samici, kjer je končal, ker je nekoga ubil. Takrat je razmisliš, kaj pomeni vzeti življe-

nje. Mene je pretreslo. Življenjske poti niso tako zelo oddaljene druga od druge. Dovolj je, da se za nekaj ne odločiš po naključju ali iz strahu in živiš nenasilno življenje names-to življenja, ki vključuje nasilna dejanja. Od takrat naprej mi je že ideja nasilja naredila slabo. Tudi nasilje zaradi idealov, s katerimi se lahko strinjam. Ob vojnah in nasilju me spreleti. Kaj imamo drugega kot življenje? Uničiti življenje ali vzeti komu življenje je strašen zločin. Najstrašnejše pa je to, da se lahko navadimo, da je ideja nasilja sprejemljiva. Da je nasilje samoumevno.

Ampak ali ni to najbolj vsakdanja stvar? Na nasilje smo res navajeni.

Da, če skozi približno komunističen pogled pogledate na svet danes, opazite, da se pod mirnim površjem dogaja nasilje na najbolj strašne načine. Spomnim se slovenskega misijonarja v Kamerunu Danila Lisjaka, ki sem ga srečal malo po 11. septembru. »Žal mi je za ljudi, ki so umrli,« mi je rekel. »Ampak ali ti veš, koliko ljudi je umrlo zaradi odločitev, ki so jih sprejemali v teh dveh stolpnih?« Moral sem se zelo zamisliti o tem, kakšen sistem pripelje do vsega tega.

Bili ste duhovnik?

Da, po študiju v Vidmu sem dve leti študiral teologijo in Rimu, diplomiral in postal duhovnik.

Kaj ste delali?

32 let sem bil profesor teologije. Predaval sem osnovno bogoslovje, ki je na meji med teologijo in filozofijo. Predaval sem v Vidmu, Trstu in nekaj malega v Padovi. Bil sem župnik v mestecu Aiello v Furlaniji in potem v Viležu. Bil sem direktor goriške pastoralne pisarne in verski učitelj. Delal sem tudi kot novinar in urednik škofijskega tednika in urednik škofijskega radia.

Od tam ste zašli v politiko.

Kako se je to zgodilo?

Moji stiki z ljudmi zunaj cerkvenega sveta so postopoma postajali vse pogostejši in vse bolj intenzivni. Ukvarjal sem se z vprašanji kooperacije in razvoja ter zelo intenzivno s sprejemanjem beguncev. Delal sem marsikaj in tudi veliko reči, ki niso bile neposredno povezane z župniškim delom. V regiji Furlanija - Julijska krajina sem bil član komisije za mednarodno sodelovanje in predsednik nevladne organizacije. Recimo, da sem živel odprto socialno krščanstvo, zunaj strogih župniških in škofijskih okvirov in v bolj laičnem okolju. Vedno bolj laičnem.

Je bilo težko zapustiti duhovniški poklic?

Težko je, ker te določajo pogosto tudi zelo površinske omejitve. Kaj bodo rekli ljudje? Kako bodo to sprejeli tvoji domači? Kaj bo rekla mama? Radikalne odločitve o tem, kam se bo obrnilo tvoje življenje, se odlaga, dokler ne dobiš priložnosti. Dokler v nekem trenutku ni jasno, da se moraš ali odločiti ali pa se ne smeš več pritoževati. Mene je duhovniško delo že nekaj let utrujalo. Samo delo mi je bilo všeč, vendar sem se počutil

zelo dobro. Nikoli nisem pričakoval, da bomo toliko dosegli. Vstop na volitve mi je dal priložnost, da zapustim duhovništvo. Po italijanski zakonodaji aktiven cerkveni funkcionar ne more kandidirati za župana.

Če nam je všeč ali ne, je jezik instrument, s katerim izražamo, kar je v nas najglobljega. Odnos ni avtentičen, če drugi v odnosih z mano vedno govori moj jezik, ker jaz njegovega ne razumem.

Vseeno, ali je katoličan, pravoslavac ali kaj drugega. Jaz sem prenehal biti duhovnik v kontekstu predvolilne kampanje, ki je bila navdušujoča. Sodeloval sem z ljudmi, s katerimi sem se res dobro počutil. Mesec in pol smo delali skupaj in prišli do rezultata, ki je bil za Gorico zgodovinski. Prišel sem v drugi krog in na koncu je odločilo petdeset glasov. Tega ni nihče pričakoval.

Kaj pomeni zapustiti duhovniški poklic?

V trenutku nimaš več stanovanja, dela in virov dohodka. Ampak hitro sem se znašel in delal druge stvari. Med drugim sem leta 2016 postal župan Aiella, kjer sem bil petnajst let prej župnik. Levičarji v mestecu niso vedeli, koga naj kandidirajo, in so vprašali mene. Strinjal sem se, da naredim veselje prijateljem. Proti vsem napovedim pa sem bil izvoljen in sem dobil priložnost za prelepo izkušnjo.

Pa ste znali biti župan?

Pet let sem bil član mestnega sveta v Gorici. Vedel sem, kako deluje sistem. Seveda je drugače biti župan kot pa svetnik opozicije. Pogosto so me vprašali, kaj je bilo težje, biti župnik ali župan. Bilo je popolnoma drugačno. Kot župan imaš opraviti z vsem mestom. Vsi pridejo prej ali slej na občino. Župnik ima opraviti bolj ali manj s svojim okoljem. Na podeželju so ljudje tudi zadržani in župni-

ampak človeške svobode. Zaradi mene lahko tudi verjameš, da je on bog. Tudi ponovno vstajenje je zame simbol polnosti življenja. Če bog obstaja, z vsem, kar se dogaja, nima nič, mi pa imamo vse.

V zgodovini te bazilike je nekaj obdobj, v katerih bi vas razglasili za heretika in bi vas zažgali na grmadi.

Mislím, da res. Vendar obdobje Teodorjevih mozaikov ni takšno obdobje. Ti mozaiki govorijo isto. So del zgodovine. Božanska dimenzija pa je transcendentna in je onkraj zgodovine.

Zažgali bi vas na grmadi.

To vam je v veselje, ne? Zažgali bi me šele potem, ko je krščanstvo postalo imperialna religija. Takrat bi gorel. Če si bil v imperiju, si moral biti kristjan ali pa so te zažgali. Vsekakor so te izključili. Vendar so časi drugačni. Leta 2022 me je poklical goriški nadškof, ki ga zelo cenim. »Ti dobro poznaš zgodovino Ogleja,« mi je rekel. »Dobro poznaš cerkveno okolje, ker si bil duhovnik, poznaš politično vzdušje na teritoriju, ker si bil župan. Ti si idealen direktor bazilike.« Direktor bazilike pomeni voditi vse razen župniškega in pastoralnega dela. Organiziram rekonstrukcijo zidov, koordiniram umetniške dejavnosti in vse kulturne prireditve ter vodim ekipo dvajsetih ljudi, ki skrbijo za baziliko. Delo je popolnoma laično, omogoča pa mi, da razmišljam o rečeh, ki so me vedno privlačile. Dlje sem tukaj, bližje sem figuri Kristusa, ki je bila v svojem času radikalna in nič vezana na sveste kraje in duhovništvo. Bazilika je izvorno krščanstvo, ki je zelo daleč od kasnejše po-

velikim upanjem gledam na ta razvoj, ki ni pomemben samo za nas, ampak za današnjo Evropo, ki se pomika nekam drugam.

Pa je ta podoba resnična ali fantazijska?

Lahko postane resnična. Izpolniti je treba nekaj pogojev. Napisal sem vodnika po Novi Gorici in po Gorici. V italijanščini in slovenščini. Opisal sem ju kot povezani mesti. Mesti sta spojeni skoraj kot v spolnem odnosu. Ne moreš pa se spustiti v spolni odnos, če te nič ne zanima, kako je druga oseba živel, preden te je spoznala. Treba je poznati probleme, ki nas ločujejo, vendar je treba tudi uživati v lepoti tega, da smo skupaj. Če se ne soočimo s problemi, se osiromašimo. Če eno mesto govori, da je povezano z mestom v Sloveniji, kot svojega častnega meščana pa ohranja osebo, ki je grozila, da bo ubila 20.000 Slovencev, je problem. Mussolini je načrtoval uničenje kulturne identitete slovenskega prebivalstva. Pred tem ni kaj bežati, tako kot ni treba bežati pred koncem druge svetovne vojne in obdobjem po njem. Z vedrino in jasnim pogledom je treba razumeti, kaj se je dogajalo, in iti naprej. Tega ne rešiš tako, kot pravijo nekateri, tudi v Novi Gorici, da mi snemimo Tita s Sabotina in vi Mussolinija z Gorice in bo vse v redu. Ali pa naredimo en

Če hočemo rešiti boga, ga moramo izključiti iz vsega, kar se dogaja na svetu. Drugače ne bi verjel. Krivičnosti, pa ne samo človeške krivičnosti, ampak tudi krivičnosti narave, ne bi mogel razumeti s kakršnim koli božjim načrtom.

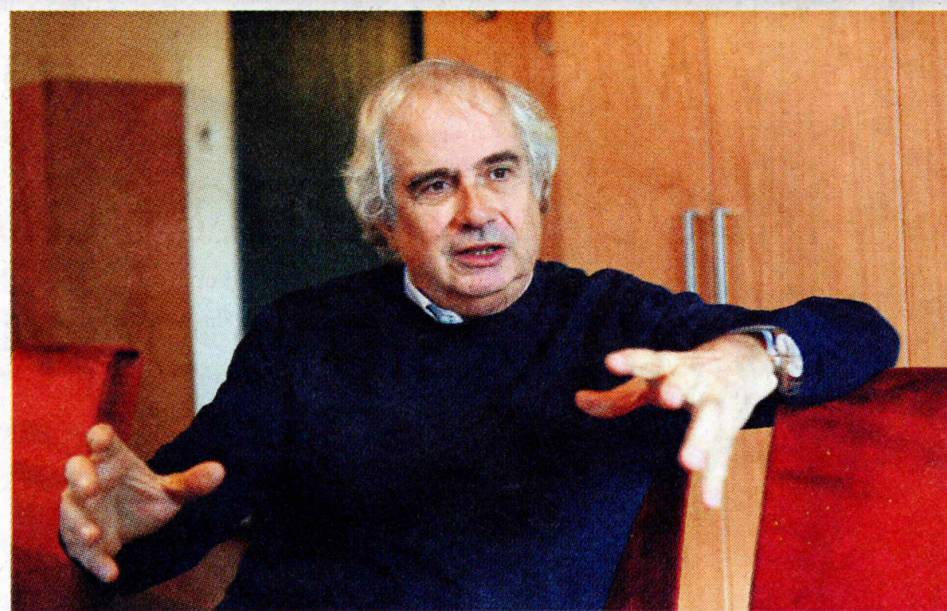
spomenik za vse. Vsi so trpeli, spoštujmo trpljenje vsakogar. To je ahistoričen pogled, ki onemogoča pristne odnose. Vedeti je treba vse, kar lahko vemo. Zgodovinska znanost je napredovala. Nikoli nisem govoril o enem mestu. To sta dve različni mesti, ki pa živita skupaj v dveh državah in eni Evropi. Logično je, da ima vsaka svojo administracijo, vendar nujno potrebujeta tudi skupne administrativne rešitve. Imamo vsaj toliko zanimivo zgodovino dvajsetega stoletja kot Berlin, vendar brez železne zaves.

V kakšnem jeziku pa bi se pogovarjali?

Jasno, da če 90 odstotkov Novogoričanov razume italijansko, morda pet odstotkov italijanskih Goričanov pa razume slovensko, še vedno obstaja mentalna meja. Če nam je všeč ali ne, je jezik instrument, s katerim izražamo, kar je v nas najglobljega. Odnos ni avtentičen, če drugi v odnosih z mano vedno govori moj jezik, ker jaz njegovega ne razumem. Samoumevno bi moralo biti, da šole na obeh straneh meje učijo sosedov jezik.

Vi se učite slovensko. Kako vam gre?

Za vsakdanjo rabo ga že obvladam. Učim se naprej. Oživili smo revijo *Isonzo Soča - Časopis na meji*. Pred tridesetimi leti ga je ustanovil Dario Stasi. Ko je umrl, je leta 2023 tudi časopis zamrl. Zdaj smo ga oživili. V uredništvu smo Goričani z obeh strani meje, ki v dveh jezikih razbiramo ozemlje, na katerem živimo. Oba lokalna časopisa v obeh državah govorita samo o dogajanju na svoji strani. Ob odprtju razstave Epic, s katero se je končala prestolnica kulture, sem tja nesel pisalni stroj, na katerega sem pisal članek za prvo številko. Zdaj je del razstave, ki o naši skupni zgodovini govori v dveh vzporednih zgodbah. Tam se srečamo tako, da nič ne cenzuriramo, ampak se lotimo naših ločenih zgodb, da skozi njih gradimo nekaj skupnega. Kot se spodobí, razstava ni dokončna, ampak postavlja okvir za vzajemno razumevanje celote.



ku nič ne rečejo, županu pa rečejo vse, kar jim pade na pamet. Zelo mi je bilo všeč biti župan.

V politiko ste vstopili skozi laično levico? Da.

Kako pa ste razrešili vprašanja vere?

Poskusil bom pojasniti. Zame je vera nekaj, kar nima nikakršne zveze z razumom. Vera je v transcendentni dimenziji. Jaz čutim in diham skrivnostno prisotnost, ki presega vse nas. Mislím pa, da to nima nikakršne zveze s tem, kar se dogaja v naši zgodovini. Tukaj se s svojo usodo igramo sami. Jaz se bogu ne zahvaljujem za vse dobro in ga ne preklinjam za vse hudo. Mislím, da je ločitev vere od razuma edini način, da rešimo boga. Če hočemo rešiti boga, ga moramo izključiti iz vsega, kar se dogaja na svetu. Drugače ne bi verjel. Krivičnosti, pa ne samo človeške krivičnosti, ampak tudi krivičnosti narave, ne bi mogel razumeti s kakršnim koli božjim načrtom. Tudi Jezusa razumem kot globoko človeško figuro. To je način, kako biti prisoten tukaj sredi zgodovine z odločitvijo, da boš na strani najrevnejših in skupaj z drugimi, odločitvijo, ki je osvobodena kakršnega koli miselnega služabništva. To je temelj svobode,

membnosti duhovništva, papeštva, prepovedi ženskam, da vodijo skupnost, ali celibata. Pri zadnji izvolitvi papeža si spet videl samo moške, ki odločajo, kateri moški jih bo vodil. Celibat je prepoved najbolj temeljnih odnosov z drugimi. To je v nasprotju z začetnim sporočilom, ki ga jaz prebiram v mozaikih.

Imate radi paradokse. Poleg tega ste z navdušenjem vstopili v čuden svet evropske prestolnice kulture, kjer sta se dve provinci našli v vlogi centra Evrope. Kaj ste tam videli? Evropska prestolnica kulture je ena od etap procesa, v katerem je veliko ljudi delalo desetletja. Tukaj smo vrgli seme. Ne vidimo še niti kalčka. Ob odprtju 8. februarja smo lahko videli, kaj bi prostor obeh Goric lahko bil. Kraj, kjer različnost postane izredno bogastvo. Ne samo na ravni slogana, ampak kot del vsakdanjosti. Goričan, ki se identificira kot Italijan, postane pripadnik slovenske kulture in pripadnik furlanske kulture. Ampak tudi pripadnik kulture Senegalca, ki je v mesto prišel kot migrant. Znajde se v pluralističnem večjezičnem okolju. To pa se dogaja na ozemlju, ki je bilo v vojnah, nacionalizmih, fašizmu prepojeno s krvjo. Evropi kažemo, kako bi lahko bilo tudi obrnjeno res. Pošiljamo signal miru, pravičnosti, resnice. Jaz z

Samoumevno bi moralo biti, da šole na obeh straneh meje učijo sosedov jezik.

ujetega med zidove in me je dušilo. Priložnost sem dobil leta 2007, ko so mi predlagali, naj kandidiram za župana Gorice. Predlagal me je levi pol goriške politike.

Levica je duhovnika kandidirala za župana? Gorica je res nenavadno mesto.

Je nekaj posebnega. Predlagala me je stranka Komunistična prenova in še štiri druge leve sile. Na začetku bi to morala biti kandidatura celotne levice, potem pa se je zapletlo. Levica je na koncu imela sedem kandidatov proti nemu skupnemu kandidatu desnice Etoru Romoliju.

Romoli je bil predstavnik skrajne desnice, ki je tudi zmagala.

Da, predstavnik desnice, ki je eksplicitno zelo blizu fašizmu. Vendar je tudi nam šlo